

Masarykova univerzita v Brně
Filozofická fakulta
Ústav české literatury a knihovnictví
Kabinet knihovnictví

Seminární práce k předmětu
Učící se společnost a role knihovníka v ní
Informační chudoba

Autor: Michal Kunrt
UČO: 178566
Typ studia: Prezenční
Ročník: 2.
Počet znaků: 1000 000 (s mezerami)

Brno
2009

Obsah:

1	Úvod	3
2	Informační chudoba v České republice	4
2.1	Věk	4
2.2	Vzdělání	5
2.3	Dostupnost infrastruktury	6
2.4	Funkčnost informačních technologií	7
3	Informační chudoba v rozvojových zemích	7
3.1	Současná situace	7
3.2	Možné řešení problému	8
4	Závěr	10
5	Zdroje	11

1. Úvod

Pod pojmem informační chudoba si většina čtenářů představí situaci kdy je jistá osoba - člověk vystaven dlouhodobému vyloučení z prostředí v němž přijímal informace.

Může se jednat o příjem informací z televize, novin či rádia. Toto vyloučení se může týkat mnoha důvodů, ať již špatné finanční situace, vyloučení z prostředí nedobrovolným způsobem (nevhodná sociální adaptace) či pouhého nezájmu.

Toto lze přijmout za pravdivé pro oblast západního světa, kde je politická a hospodářská situace příznivá pro každého obyvatele. Avšak skutečná informační chudoba je za hranicemi těchto států. Jedná se o chudobu ve světě a především pak v rozvojových státech. V těchto oblastech však není hlavním problémem informační chudoba, jako spíše chudoba celkově. Tj. nedostatek potravin, vzdělání, zdravotnické péče a vlastně všeho co se dostává občanům vyspělých států.

2. Informační chudoba v České republice

S pádem totalitního režimu se otevřeli možnosti pro většinu našeho obyvatelstva na svobodný příjem informací. Dříve zakázané tiskoviny směly být volně k distribuci. Vycestovat za hranice státu nebyla již otázka kádrového posudku a svoboda slova mohla být volně šířena.

Největším zlomem v příjmu informací však bylo zkvalitnění informačních technologií. Dosud nedostupná technologie dovážená ze západních států (Francie, Anglie) se veřejně zpřístupnila, zatím však pouze pro movitější obyvatelstvo.

Tato situace se ale s rozvojem technologií a zlepšením finanční situace většiny obyvatelstva změnila s uplývajícími lety.

Pro informační gramotnost jsou rozhodující tyto čtyři faktory : věk, vzdělání, dostupnost infrastruktury a samotná funkčnost informačních technologií

Každý z těchto čtyř faktorů bude nyní rozveden.

2.1 Věk:

Internet a výpočetní technika si stále více nacházely místo v každodenním prostředí obyvatelstva. Mladé generace lidí jenž do tohoto prostředí vyrostly již neshledávají nic výjimečného na této situaci, avšak generace obyvatel ve středních a pozdních letech nestíhala držet s tímto tempem nástupu výpočetních technologií krok.

Tyto dvě generace byly nutno chybějící znalosti a vědomosti se doučit. Což nejen vyžadovalo čas a finanční zdroje. Avšak vyškolit takto velké spektrum obyvatelstva nemohlo pokrýt celou republiku., byly tyto programy nabídnuty pouze malému procentu zájemců.

V případě střední generace byly tyto možnosti přenechány na zaměstnatele, jenž měli pro vyškolení svých pracovníků tyto možnosti. Opět se tato situace ale týkala jen některých.

Pro starší generaci v níž byla většina obyvatel již v důchodovém věku byly tyto programy pro sebevzdělání přenechány organizacím a institucím jenž s touto generací jednají.

Například v příkladu knihoven byly organizovány výukové lekce, jenž seznamovali se základní prací na počítači a internetu.

Dodnes však tyto kurzy nemohou ani nemohly splnit tento požadavek.

A to jak u střední generace tak i u straší generace obyvatel.

Tímto se dostáváme k problému kdy je znalost na počítači nezbytná pro uplatnění ve společnosti.

Osoba jenž tyto schopnosti neovládá se tak může stát informačně chudým.

Lze si představit situaci kdy nezaměstnaný člověk z malé vesnice bez jakéhokoliv internetového připojení, je nucen navštívit ve vzdáleném městě Úřad práce, kde je nucen vyplnit elektronický dotazník pro žádost o zaměstnání a následně si novou pozici na internetu i najít. Pro někoho nezvyklého či neznalého informačních technologií může být tato překážka nepřekonatelná.

Vybízí se tedy otázka kde může tento problém překonat a zároveň s čí pomocí.

Samotné Úřady práce nabízejí kurzy pro práci s počítačem, což sice vyžaduje finanční prostředky a nezbytné školící pracovníky, ale pro zmenšení úrovně informační chudoby jsou tyto kurzy nezbytné.

2.2 Vzdělání:

Vzdělání zajišťuje nezbytný příjem informací a umožňuje každému rozhled o světě. V rámci informační chudoby platí že s přibývajícím výším vzděláním se informační chudoba u každého jedince zmenšuje. Vzhledem k tomu že je v naší republice gramotnost nad 97% je jistá úroveň informační úroveň zaručena. Avšak stále lze nalézt případy kdy jsou studenti základních a středních škol po vystudování těchto institucí nejistí a nedisponují úrovní informační gramotnosti jaká lze očekávat.

V tomto okamžiku by měli nastoupit mimo školské instituce, které by tuto mezeru doplnili. Jedná se především o knihovny, které úzce spolupracují se školami, především pak Klub školních knihoven při Svazu knihovníků a informačních pracovníků (SKIP).

SKIP byl založen na podporu právě škol a školských institucí. Jeho úlohou je podporování vědomí o nezbytnosti školních knihoven ve vzdělávacím procesu,

řešení problémů školního knihovnictví, přípravě mnoha programů pro splnění těchto cílů a mnoho dalšího.

Samotnou částí jsou vysoké školy. Vysoké školy jako vrchol nejvyššího možného vzdělání mají za povinnost odpovídat svými studijními programy na současné společenské podmínky – v současné době je naše společnost nazývána společností informační.

Měli by splňovat podmínky pro kvalifikovanou přípravu studentů pro budoucí vědeckou práci, pro schopnost řešit problémy v soukromém životě a v nastávající pracovním procesu.

Vysoké školy by si tedy měli udržet jistou flexibilitu se společností, na podporu tohoto tvrzení byla roku 2002 založena Asociace knihoven vysokých škol České republiky v níž byla zahrnuta již jistou dobu fungující Odborná komise pro informační výchovu a informační gramotnost na vysokých školách.

V současnosti je situace v naší republice velice pozitivní na zvýšení informační gramotnosti a i nejstarší generace již disponují základními schopnostmi pro práci s počítačem.

2.3 Dostupnost infrastruktury:

Do dostupnosti infrastruktury lze zahrnout téměř cokoliv, co lze označit za informační technologie. Namátkou je to mobilní telefon, osobní počítač, přístup k internetu, rádio a televize. Každý z těchto předmětů se objevil v činnosti člověka jako nezbytnou od roku 1922 kdy bylo zahájeno první rádiové vysílání. Následovalo televizní vysílání roku 1936 a v posledních 30 letech nástup osobních počítačů, mobilních telefonů a internetu.

Pro televizi a rádio není nutno osvojit si znalosti o jejich užívání, ale v případě počítače již je nutno prokázat jistou schopnost užívání. I přes nárok na informační gramotnost pro práci s počítačem se všechny tyto předměty staly nezbytnými v současné společnosti. Jejich dostupnost s uplynávajícími lety byla zvyšována v souladu s jejich klesající cenou.

Lze tedy předpokládat, že s uplynávajícími lety budou nové informační prostředky, které jsou zatím pro nás cenově nedostupné k dispozici za přijatelnou cenu. Zároveň však bude stoupat nárok na jejich osvojení.

V konečné fázi nelze dohlédnout do cíle tohoto pokroku, neboť vývoj informační technologií jde mílovými kroky kupředu a nikdo nemůže říci kam až povede.

2.4 Funkčnost informačních technologií

Vývoj a evoluce lidstva byla vedena v myšlence v usnadnění čehokoliv co člověk kdy dělal a co kdy dělat bude. Ať to již byl vynález kola pro usnadnění přepravy, vynález knihtisku pro dostupnost znalostí, vynález železnice pro zkrácení dopravy a v poslední řadě i vynález počítače a všech informačních technologií jak je známe dnes.

Každý z těchto prvků musel splňovat snadnou techniku pro jeho osvojení a následné užívání. V případě masivního rozšíření osobních počítačů snadné uživatelské rozhraní a snadnou manipulaci.

Což se tedy povedlo, pokud můžeme hodnotit dle současné situace na poli informačních technologií. A v případě zmenšování informační chudoby každé z nás mohou tyto nástroje rozšiřovat svoji funkčnost a složitost na naše zvyšující zájmy a požadavky.

Tento bod však narazí na problém u těch lidí, kteří nejsou příliš informačně gramotní a bude od nich vyžadovat větší úsilí a znalosti na jejich osvojení

3. Informační chudoba v rozvojových zemích

3.1 Současná situace

Rozvoj technologií v zemích Afriky jako je Keňa, Nigérie, Tanzanie a další je velice pomalý, neboť technologie na zabezpečení samotného přežití obyvatelstva je zde nedostatek. Je tím myšleno zázemí pro průmyslovou, hospodářskou výrobu a další.

Se stále rostoucím pokrokem technologií ve vyspělých a bohatých zemích se propast chudoby mezi těmito státy stále prohlubuje. Rozdíl je čím dál větší nejen ve státním bohatství, ale i v gramotnosti jeho obyvatel. A právě informační technologie ji ještě více prohlubují.

A to v tomto případě: V Africe je nedostatek kaváren s internetovým připojením, nedostatek televizních přijímačů, nedostatek počítačů dostupných pro každého.

Ale je také nedostatek nemocnic, potravin, léku a dalších potřeb oproti státům jež těmito věcmi disponují. Ale informační technologie patří mezi předměty, které jsou nejméně dostatečné a tudíž propast mezi chudými a bohatými zvětšuje. Jejich možnost použití totiž vyžaduje znalosti a určitou úroveň vzdělání, čehož se v těchto zemích nedostává.

3. 2 Možné řešení problému

Možným krokem ke zmenšení této propasti či problému by mohly být, dle některých výzkumů a teorií mobilní telefony. V těchto rozvojových státech je cena mobilního telefonu přijatelná a dostupná pro širokou oblast obyvatel.

Samotné sítě mobilních operátorů nabízí dostupné tarify (na Afriku) pro většinu obyvatel.

Mobilní telefon dokáže usnadnit komunikaci obyvatel, ať již mezi přáteli či pro potřebu sociální – zaměstnání, kontakt na nejbližší nemocnici, farmář si může například zavolat do několika nejbližších měst pro současné ceny surovin, které by chtěl prodat a vybrat si kde je to nejvhodnější.

Sítě těchto operátorů ještě navíc zprostředkovávají přístup k internetu a vzhledem k nízkým cenám těchto služeb, je mnoho domén webových stránek a společností jenž je provozují možno nalézt v některých státech Afriky.

Na druhou stranu nelze očekávat žádný výrazný pokrok v osvícení každého člověka jenž je vlastníkem mobilního telefonu. Osvícení ve smyslu rozvoje kulturního života, rozšíření vědomostí či pochopení a možná i případné ovlivnění politické situace.

Tato situace byla předvídána s rozšířením a dostupností televizních přijímačů, kdy se předpokládalo zmenšení informační negramotnosti. V tomto případě však uživatelé byli pouze pasivními příjemci a nedokázali většinu informací užitečně zpracovat.

Lidé jenž mají vysokou úroveň informační gramotnosti dokážou tyto informace zpracovat a porovnat s tím co dosud znali. Dokážou dohlédnout dále do událostí, které se týkají jejich tématu jímž se právě zajímají. Toto je umožněno díky vzdělání, volnému přístupu k informacím v knihovnách, na internetu, v televizi či v tiskopisech.

Jako pozitivum lze pohlédnout na zvýšení uvědomění o světě samotných obyvatel díky televizi, lidé dokážou předem objevit hrozící nebezpečí o hrozící katastrofě atd.

A vlastně i my samotní si uvědomujeme situaci a podmínky v Africe a jinde ve světě. Naopak lidé z chudých oblastí světa mají přístup pouze k některým z těchto možností a v nejhorším případě jsou omezeni pouze na to co jim je předloženo za informace.

Jako příklad by mohla posloužit Čína, jejíž politický režim blokuje přístup na velké spektrum webových stránek, přičemž Čína má nejvíce uživatelů internetu na světě. S přihlédnutím na omezení svobody slova a tisku, obyvatelé Číny tedy vědí a znají pouze to co vyhovuje současné vládě a režimu..

Naopak většina obyvatelstva v Africe nemá přístup k čemukoliv co by mohlo zvednout jejich informační gramotnost z jednoho prostého důvodu a tím je že, si to nemohou finančně dovolit či se v jejich okolí nic co by tyto služby umožnilo vyskytovalo.

Důvodem jsou většinou válečné spory jenž zmítají nejchudšími oblastmi Afriky. Samotní obyvatelé nemohou s touto situací téměř nic udělat, neboť je válečná situace tak dlouho v činnosti, že bude vyžadovat ohromné zdroje a úsilí od států západního světa ke zastavení těchto konfliktů.

Jestli však tyto státy pomohou je otázka na jiné téma.

Pro mnoho obyvatel, obzvláště rodin, je největším snem dostat základního vzdělání. Tudíž něčeho co my, jakožto lidé západního světa, přijímáme za samozřejmost.

Vzdělání vyžaduje školy a školící pracovníky, na které se mnohým státům Afriky nedostává peněz. Tak jako téměř na většinu věcí v těchto oblastech. Nehledě na alarmující nedostatek zdravotnické péče. Vzdělání však dokáže pro každého otevřít mnoho cest pro nové možnosti. Nejen že dokáže zvýšit úroveň informační gramotnosti, ale dokáže v těchto lidech zapojit touhu po lepším životní situaci a změně.

Avšak například mnoho skeptiků mezi odborníky v informačních technologiích, jako například Bill Gates, prohlašuje že je zbytečné pro tyto lidi s rozpočtem jednoho dolaru denně, aby si mohli koupit cokoli z oblasti informačních technologií.

Jedná se totiž o zbytečný luxus, který si nemohou dovolit. Chudí lidé tudíž nepotřebují nic z IT technologií.

Co tito lidé potřebují je ekonomická možnost pro zvýšení finančního rozpočtu.

Zlepšení zdravotní péče, lepší systém vzdělání. Tento odstavec se skládá ze skutečností, které nemohou být přehlíženy a jsou naprosto pravdivé.

Bez funkční infrastruktury a podpory ze strany státu, nelze docílit žádného výsledku ve zvýšení informační gramotnosti

Například v Keni firma The Naushad Trading Company, která se zabývá výrobou košíků, dřevorytů a keramikou zvýšila svůj příjem během dvou let z US\$ 10,000 na US\$ 2 miliónů, jenom díky tomu že se zapojila do obchodování na internetu a umožnila své výrobky prodávat on-line. Tento krok však byl podmíněn infrastrukturou, o kterou se tento podnikl mohl opřít a začít prosperovat.

4. Závěr

Informační chudoba bude v našem světě dokud zde bude chudoba jako celková. V naší republice snad s uplývajícími lety postupně vymizí.

A my, jakožto knihovníci sehraje v této úloze zásadní roli.

Avšak i od nás samotných bude vyžadován požadavek na neustálé osvojení nových technologií, neboť pokrok nikdo zastavit nedokáže.

Jen ve státech kde je chudoba dosud jedním z největších problémů bude nutno zapotřebí zapojit velké úsilí na její potlačení. Jak ji samotnou omezit bude přenecháno pravděpodobně na politicích jednotlivých států. Samotný občan může situaci ovlivnit nejvýše příspěvky na charitu či dobročinné akce, které pomohu obyvatelům chudých států.

To však záleží jenom na nás samotných a naší vůli pomoci.

5. Zdroje:

1. GALPERIN, Herman. – MARISCAL, Judith. *Digital Poverty: Latin American and Caribbean Perspectives* [online]. 2007, [cit. 2009-4-24]. Text v angličtině. Dostupný z WWW:
<http://www.idrc.ca/openebooks/342-3>
2. DOMBROVSKÁ, Michaela, Mgr. – LANDOVÁ, Hana, Mgr. – TICHÁ, Ludmila, Phdr. *Národní knihovna.cz : Informační gramotnost – teorie a praxe v ČR* [online]. 2004, [cit. 2009-4-25]. Text v češtině. Dostupný z WWW:
<http://knihovna.nkp.cz/NKKR0401/0401007.html>
3. KENNY, Charles. *Information and Communication Technologies and Poverty* [online]. 2001, [cit. 2009-4-20]. Text v angličtině. Dostupný z WWW:
<http://www.digitaldividend.org/pdf/kenny.pdf>